

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

Уляна Граб

«ШЛЯХЕТНА ДОНЬКА ПРИСТРАСНО МУЗИКАЛЬНОГО НАРОДУ» (рецензія на книгу про Любку Колессу)¹

Минулого року вийшла друком книга, яку очікували з нетерпінням у музичних колах Львова – праця над нею була заанонсована задовго до її появи. Книга присвячена Любці Колесі – одній з найяскравіших українських п'яністок, зірка якої зійшла у 20-х роках минулого століття і яскраво сяяла кілька десятиліть. Після Другої світової війни її ім'я в Україні було забуте – наша еміграція була відрізана від України «залізною завісою», і все, що відбувалося «там», а особливо

міжнародні контакти українців, їх діяльність у європейському чи навіть світовому контексті замовчувалося. Україна втрачала почуття приналежності до європейської культурної спільноти, українська культура, трактована як меншовартісна, вкладалася в прокрустове ложе провінційності. Знищувався її європейський вимір, творився вимір маргінальний. І славетна у світі виконавиця, як зрештою, і багато інших відомих митців, ніяк не вписувалася у цю нову, штучно творену концепцію. Лише 1999 року перевидання звукозаписів артистки, як зазначає у передмові її автор Наталія Кашкадамова, пробудило інтерес до цієї яскравої постаті, яка репрезентувала виконавську майстерність найвищого ґатунку. А книга, про яку йде мова – перша (!), хоч цього року виповнюється 110 років від дня народження Любки Колесси, яка своїм мистецтвом завоювала весь музичний світ.

Книга складається з трьох розділів: біографічного нарису, добірки газетних рецензій на виступи п'яністки і публікацій різних авторів про її мистецтво. Найбільш цікавим, без сумніву, є розділ, що містить рецензії на концерти Любки, які

¹ *Любка Колесса, українська п'яністка: Статті та матеріали / ред.-упоряд.: Наталя Кашкадамова, Вікторія Бобицька. Львів: Літопис 2011. 460 с.*

охоплюють всі етапи її концертної діяльності – від її раних виступів до останніх концертів у Канаді. Слід віддати належне упорядникам книги – було зібрано близько 700 газетних публікацій, з яких до книжки ввійшла лише третина. Хочеться особливо відзначити величезну пошукову працю, яку здійснили автори книги у бібліотеках та архівах України, Австрії, Німеччини, Польщі, а також ретельне опрацювання архіву Любки Колесси, який знаходиться у музеї Соломії Крушельницької у Львові. Треба було визначити критерії, за якими відбувався добір матеріалів, їх критично оцінити та вибрати найцінніші та репрезентативні, зберегти «колотит часу». Це велика праця, зроблена на високому науковому рівні, зокрема, важливим для розуміння контексту є розгорнені коментарі, які розміщені одразу за текстом рецензії, що полегшує читання доволі обширного матеріалу.

У численних рецензіях пульсує вбраний у слова миттєвий емоційний віддрук на ті почування, які викликала гра Любки Колесси або й розчарування від неоправданих сподівань. Тому цілком слушно автори відмовилися від намагання створити портрет п'яністки «просто як "середнє арифметичне" суб'єктивних відгуків рецензентів» (с. 8), і постать Любки Колесси постала між рядками текстів у мистецькій багатоманітності. Дещо забракло, на мій погляд, «виконавського контексту», який, як зазначено у передмові, було скорочено і з оглядових рецензій було вибрано лише матеріали, що стосуються Любки Колесси. Цей контекст дав би нам відчуття «поліфонію» концертного життя, яка так потужно звучала у довоєнній Європі і в якій виразно і по-особливому звучав голос нашої п'яністки, «бо гра Любки Колесси це дійсно – "ЩОСЬ ЦІЛКОМ ІНШОГО"», як писав про неї Нестор Нижанківський (с. 261).

Вона говорила зі своїм слухачем мовою вищого чину – мовою музики, і цей глибокий метафізичний зв'язок знаходив свій відбиток у суперлятивих численних відгуків на концерти. Її називали «любною Європи» (с. 324), «персоніфікованою поезією звуків» (с. 209), жрицею мистецтва, діяльність якої «можна прирівняти хіба що до обряду глибоко віруючих релігійних людей» (с. 294), п'яністкою, яка здатна своїм мистецтвом ошасливлувати людей (с. 300). «Любка Колеса грає на фортеп'яно, а все інше – суєта» (с. 292), – так визначає один з рецензентів стан слухачів під час її виступів.

Європейці бачили в ній класичний ідеал, оспіваний ще у античності: гармонійне злиття краси зовнішньої, душі і духу, «досконалість виразу і відтворення» (с. 315), і насправді, як слушно зазначає Н. Кашкадамова «для слухачів не має значення національність артистки: здебільшого знають, що вона – українка, хоча не раз і плутають, називаючи її то полькою, то австрійкою, то «південно-слов'янською піаністкою», то навіть угоркою чи румункою. Це ніяким чином не впливає на виявлення любові до неї» (с. 41). Цілком слушне спостереження, яке підтверджує Мирослав Антонович, музиколог і диригент знаменитого у світі «Візантійського зору» в одному зі своїх листів до Василя Витвицького: причиною успіху його хору «певно не є українофільські симпатії якогось чи якихось голландських меценатів, а в першу чергу деяка популярність [а власне висока виконавська майстерність – У. Г.] хору, що притягує публіку».

Один із німецьких рецензентів точно схоплює суть її «європейського закрою»: «Любка Колеса, за походженням русинка, а за мистецьким виконанням і мистецьким відчуттям віденка (читай – європейка – У. Г.)» (с. 166). Однак сама Любка постійно підкреслювала своє українське походження – очевидно, що вона усвідомлювала свою «українськість» як дуже важливу особистістну складову її мистецтва на ментальному, чуттєвому рівні. У її виконанні Європа знайомиться з творами Нестора Нижанківського, Василя Барвінського, Станіслава Людкевича, Миколи Лисенка. Їх в репертуарі п'яністки небагато – але ті, що звучать, репрезентують українську музику на найвищому рівні. Цілком унікальними є два телевиступи Любки Колесси на лондонському телебаченні 1937 року – у першому п'яністка грала твори Барвінського і Нижанківського, виступаючи у національному українському одязі: «тому, що телевізійні апарати дуже дорогі, то мають їх тільки багатші та визначніші англійці, – пише рецензент, – отже саме той круг, який має впливи. Запізнання їх з українською музикою, українським народним одягом має дуже велике значення» (с. 277). Важливо, що з творами галицьких композиторів у виконанні Любки Колесси вперше знайомиться музична громадськість Радянської України – рецензенти у Харкові і Одесі в один голос говорять про те, як мало там відомо про музичну культуру Західної України, про брак фортеп'янових творів великих форм і гарне враження, яке справили на них «дуже складні з технічного боку й досить цінні художньо» (с. 136) «Варіації на українську тему» Нестора Нижанківського.

У біографічній частині книжки (автор Н. Кашкадамова) на доволі скупому матеріалі (як зазначає автор) переконливо відтворений яскравий життєвий та мистецький шлях Любки Колесси у контексті музичного життя України та Європи. Ця частина містить велику кількість унікальних світлин як сімейних, так і концертних виступів, афіш, концертних залів, у яких виступала п'яністка. Хочеться зазначити, що в результаті копіткої дослідницької праці авторки були спростовані деякі хибні біографічні відомості; так, встановлена точна дата народження Любки Колесси – 1902 рік, що накладає на нас певні зобов'язання гідно відзначити ювілей п'яністки, яка у своєму мистецтві дійшла «до меж можливого на фортеп'яно» (с. 172).

У третьому розділі особливий інтерес викликають статті Романа Савицького про звукозаписи Любки Колесси; Данути Білавич про архів п'яністки у фондах музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові; Наталі Кашкадамової про особливості української інтерпретації Шопена Любкою Колесою і, ширше – про українську інтонацію у музичному виконавстві; Оксани Дітчук про виконавський стиль Любки Колесси. В цілому очевидно, що осмислення індивідуального художнього стилю Любки Колесси в контексті фортеп'янного виконавства довоєнної доби потребує подальшого ретельного вивчення, зважаючи на колосальний резонанс її творчості у світовій музичній спільноті.

Прекрасне «сецесійне» оформлення книги, ретельно опрацьований науковий апарат – іменний покажчик, додатки, що містять перелік диригентів, з якими виступала Любка Колеса, та її репертуарний список, якісний друк – все це свідчить про те, що книга про Любку Колесу займе своє достойне місце серед досліджень, які повертають Україні європейську ідентичність.